

EWA PASTERNAK-KOBYŁECKA

Uniwersytet Zielonogórski. Wydział Pedagogiki, Psychologii i Socjologii

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8245-9012>

e.kobylecka@ipp.uz.zgora.pl

O możliwościach edukacji aksjologicznej we współczesnej szkole

On the Potential of Axiological Education in Contemporary School

STRESZCZENIE

W czasach relatywizacji zasad i norm współzycia między ludźmi, mnożących się patologii, zaniku potrzeb duchowych, rośnie zainteresowanie tym, co ważne, cenne, niezmiennie. Współczesna szkoła może uczyć podopiecznych rozumienia i świadomego wyboru wartości. W placówkach oświatowych potrzebni są nauczyciele o wysokich kompetencjach aksjologicznych. W artykule przedstawiono postulaty oraz przykłady dobrych praktyk edukacji zorientowanej na wartości.

Słowa kluczowe: aksjologia; kompetencje aksjologiczne; rozpoznawanie; rozumienie; akceptowanie i respektowanie wartości

WSTĘP

W XXI w. rosną oczekiwania wobec systemu oświaty i nauczycieli. Placówki edukacyjne oraz pracujący w nich wychowawcy dzieci i młodzieży mają przygotować kolejne pokolenia do wartościowego życia w nieznannej przyszłości. Współcześnie mnożą się zagrożenia, patologie, wskazuje się na kryzys normatywny, zanik autorytetów, relatywizm zasad określających funkcjonowanie człowieka w świecie zdominowanym przez masowe media. Szczególnie młode osoby mogą się czuć zagubione i samotne. Potrzebne są działania przywracające wiarę w sens ludzkiej egzystencji. Szkoła jest placówką, w której uczeń może zdobyć wiedzę aksjologiczną, zaspokoić potrzebę zgłębiania prawdy i delektowania się pięknem. Mądrzy i kompetentni nauczyciele

stają się przewodnikami po krainie wartości, motywując do refleksji i świadomych wyborów tego, co z perspektywy społecznej jest ważne i cenne.

W literaturze pedagogicznej istnieje wiele teorii i koncepcji edukacji zorientowanej na wartości. Są to np. „wychowanie ku wartościom” (Chałas 2003), „wychowanie do wartości” (Nowak 2008), „wychowanie do urzeczywistniania wartości” (Ostrowska 1998), „wychowanie do wartości i wartościowania” (Olbrycht 2002), „wychowanie jako poszukiwanie wartości” (Gnitecki, Pasterniak 1993), „wychowanie jako wprowadzenie w świat wartości” (Furmanek 1995). Obok zjawiska zrodzonej historycznej zmienności dóbr i idei dostrzega się trwałość niektórych z nich. Wartości uniwersalne są niezmiennie, natomiast rozmaita bywa ich interpretacja. Twórcy przywołanych koncepcji zauważają, że istnieją wartości (transcendentalne), w których kierunku jednostka podąża, aby rozwijać własne człowieczeństwo. Przestrzeń edukacyjna jest nasycona także wieloma wartościami, które są zmienne, rozumiane subiektywnie (estetyczne, poznawcze, użyteczne). Obcowanie z nimi sprzyja wszechstronnemu rozwojowi osoby. W swoich rozważaniach głównie odwołuję się do koncepcji „wychowania jako poszukiwania i wyboru wartości” (Kobyłecka 2009).

USTALENIA TERMINOLOGICZNE

Aksjologia poszukuje odpowiedzi na pytania: czym są wartości/antywartości, jak ludzie je dzielą i hierarchizują, które z nich respektują i akceptują. Dla pedagogów interesujące jest pojęcie aksjologii jako metapraktyki (filozofii praktycznej), które:

- nie dzieli świata na byty i wartości, lecz pokazuje, że ontologia i aksjologia są dwoma uzupełniającymi się dyskursami o tym samym świecie,
- nie jest narażone na zarzut błędu naturalistycznego, ponieważ jasno oddziela dyskurs o wartościach od dyskursu o bytach (czy faktach),
- unika subiektywizmu i nihilizmu, gdyż wskazuje, że chociaż istnieć nikt nie musi, to jednak, gdy już chce istnieć, nie może być wolnym podmiotem z uznania wartości istniejących rzeczy (afirmacja wartości jest koniecznym warunkiem istnienia wolności),
- syntetyzuje dorobek aksjologii z ustaleniami tradycyjnej metafizyki, a szczególnie z treścią średniowiecznej teorii transcendentaliów; „wartościowość” i „istnienie” są zamienne, ale nie identyczne (Niemczuk 2012, s. 33–34).

Wartości są tym, co jest dla ludzi ważne, cenne, godne pożądania, do czego dążą, co pragną osiągnąć, poznać, pomnażać, bronić, co nadaje sens ich istnieniu, wzbogaca życie (Kobyłecka 2009, s. 29). Mogą one przybierać postać: dóbr, idei, myśli, koncepcji, postaw, przeżyć. W procesie edukacji wartości są ściśle powiązane z celami procesów kształcenia i wychowania. Na lekcjach w szkole i zajęciach poza jej murami uczniowie obcuje z różnymi wartościami. Jest wiele ich typologii. Najczęściej wymienia się war-

tości: uniwersalne, estetyczne, poznawcze, moralne, społeczne, witalne, hedonistyczne (Denek 2005, s. 127–129).

Niekiedy zaciera się granica między wartościami i antywartościami (definiowanymi jako brak dobra, przejawy zła) oraz „tym, co dozwolone jest człowiekowi jako człowiekowi, i tym, co nie jest dozwolone” (Mariański 2012, s. 102). W konsekwencji, jak zauważa socjolog:

Kształtuje się swoista moralność kompromisowa, pragmatyczna, utylitarna, płynna i niekonsekwentna, a nawet „moralność bez zasad” (wartości moralne przekształcają się w opcje). Wielu pragnie budować zindywidualizowany projekt „pięknego życia”. Wartości i normy ujmuje się nie tyle jako kategoryczne nakazy czy zakazy, ile raczej jako preferencje lub przyzwolenia (Mariański 2012, s. 103).

Wartości wiążą się z ludzkimi potrzebami. Potrzeba poznawcza skłania do wyboru prawdy, potrzeba kontaktu emocjonalnego – do wyboru wartości moralnych, potrzeba sensu życia – do poszukiwania ideałów i wartości uniwersalnych (Obuchowski 2000). Z badań wynika, że około połowa gimnazjalistów i licealistów przywiązuje dużą wagę do norm i wartości moralnych (Mariański, Smyczek 2008; Mariański 2012).

Dla młodzieży szkolnej przede wszystkim ważne są wartości allocentryczne, związane z zaspokajaniem własnych potrzeb jednostki w drodze kontaktu z innymi oraz realizacją potrzeb drugiego człowieka na płaszczyźnie kontaktów interpersonalnych (można tu wymienić: bliskie, serdeczne stosunki z kolegami, obdarzanie się przyjaźnią i zaufaniem, wzajemne świadczenie pomocy, możliwość liczenia na wsparcie) (Szymański 2000, s. 48). Z kolei wartości prospołeczne (demokracja, praworządność, solidarność) są uwarunkowane społeczno-kulturową egzystencją człowieka.

Szkoła w znacznym stopniu przyczynia się do pomnażania wartości edukacyjnych i poznawczych. Zazwyczaj rodzicom i nauczycielom zależy na tym, aby ich podopieczni zdobyli wykształcenie, nabyli wiedzę i umiejętności, które będą przydatne w dorosłym życiu. Poznanie tajników nauki zbliża do prawdy. Rozumiana konwencjonalistycznie prawda „wymaga nie tylko stwierdzenia zgodności jakiegoś sądu z rzeczywistością, ale i jej zgodnego potwierdzenia przez ogół ludzi” (Borowski 1992, s. 126). Aby zrozumieć siebie oraz innych i otaczającą nas rzeczywistość, potrzebna jest i wiedza, i umiejętności refleksji i wykorzystania tego, co się wie, własnego doświadczenia do samodoskonalenia. Na mądrość składa się wiedza faktualna i proceduralna o życiu, świadomość kontekstów skomplikowanej egzystencji w ciągle zmieniającej się perspektywie oraz względności zasad rządzących jednostką i społeczeństwem. Symptodem mądrości jest „zarówno wybór wartości – ze względu na jakieś wartości naczelne, np. ukierunkowanie na prawdę, dobro czy piękno, jak też posłużenie się rozumem w celu realizacji tych wartości” (Okoń 2009, s. 84).

Współcześnie powszechnie spotykamy rozpad więzi międzyludzkich, dlatego w procesie edukacji warto w sposób szczególnie eksponować wartości moralne (np.

tolerancję, odpowiedzialność, uczciwość, miłość). Są one „obiektywnymi kwalifikacjami postaw, zachowań i działań konkretnych osób” (Siemianowski 1995, s. 107). Uczniowie, indywidualnie motywowani przez budzącego ich zaufanie wychowawcę, chętnie podejmują działania na rzecz innych ludzi, grup, społeczności. Mogą czerpać radość z rzetelnie wykonanych obowiązków, kształtować postawę zaangażowania, kształcić wolę i te cechy charakteru, które sprzyjają właściwym kontaktom interpersonalnym. Szczególnie młodzież w okresie dorastania głęboko angażuje się w urzeczywistnianie wartości.

Równie ważnym celem edukacji aksjologicznej jest wprowadzanie w przestrzeń piękna. Rozwijanie wrażliwości estetycznej poprzez wskazywanie różnic między sztuką popularną i wysoką to istotne zadanie szkoły. Kształtowanie od wczesnych lat życia kultury estetycznej dziecka owocuje w przyszłości wysokim poziomem aspiracji kulturalnych już dorosłego człowieka (Wojnar 2016, s. 52–62).

NAUCZYCIEL JAKO AUTORYTET I PRZEWODNIK

Dzisiaj, bardziej niż kiedykolwiek, młodemu pokoleniu są potrzebne wzorce osobowe i autorytety. Wzór osobowy to „konkretna postać uosabiająca doskonałość (najczęściej moralną) z punktu widzenia danego systemu normatywnego; człowiek godny naśladowania; personifikacja określonych wartości” (Jedynak 1994, s. 250). Może nim się stać np. rodzic, starszy kolega, wychowawca wzbudzający podziw czy chęć naśladowania.

Z kolei pojęcie „autorytet” może oznaczać cechę osobistą (ujęcie psychologiczne) lub stosunek (ujęcie socjologiczne). Biorąc pod uwagę ten drugi punkt widzenia, sformułowano następujące twierdzenia:

1. Autorytet jest relacją.
2. Autorytet jest stosunkiem trójczłonowym między podmiotem, przedmiotem i dziedziną autorytetu (pierwszy stosunek zachodzi między przedmiotem a podmiotem, drugi zaś między podmiotem i dziedziną, a trzeci między przedmiotem a dziedziną).
3. P jest autorytetem dla S w dziedzinie D, wtedy i tylko wtedy, kiedy S przyjmuje w zasadzie wszystko, co mu P podaje do wiadomości, a co należy do dziedziny D (Bocheński 1993, s. 200–207).

Najbardziej pożądanym jest autorytet integralny, tzn. epistemiczno-moralny (bogata wiedza jednostki połączona z nieskazitelnym charakterem) typu wyzwalającego (inspiracja, stymulacja samodzielnej, twórczej aktywności wychowanków w warunkach znacznej swobody działania) (Jazukiewicz 1999, s. 13–39). Posiadają go ludzie reprezentujący taką wiedzę, umiejętności, postawy i doświadczenie życiowe, dzięki której potrafią interpretować rzeczywistość społeczną i pomagają w rozwiązywaniu problemów innym.

Młodszy uczniowie najczęściej podziwiają swoich szkolnych opiekunów i cenią ich opinie. Lubiana pani jest osobą znaczącą dla podopiecznych, chętnie z nią przebywają i pracują. W okresie adolescencji młodzież zaczyna odnosić się do nauczycieli bardziej krytycznie, zauważa też wszelkie przejawy niekonsekwencji w działaniu dorosłych. Nasila się wtedy potrzeba podmiotowego traktowania wychowanków. Podmiotowość najczęściej jest rozumiana jako stan świadomości człowieka. Wiąże się ją z autonomią, aktywnością, godnością i samowiedzą jednostki. Osoba, która czuje się podmiotem, nieustannie wzbogaca własne predyspozycje, kształtuje pożądane cechy charakteru, w zamierzony sposób pogłębia relacje z innymi, działa skutecznie.

KOMPETENCJE AKSJOLOGICZNE

Ludzie dorośli najczęściej mają względnie skryzalizowany system wartości, który jest „trwałą organizacją przekonań dotyczących preferowanych sposobów postępowania lub ostatecznych celów egzystencji” (Czerniawska 1995, s. 21). Nauczyciele zazwyczaj potrafią określić sens własnego życia, ustalić hierarchię akceptowanych wartości, wskazać swoje mocne i słabe strony, podejmować decyzje związane z samodoskonaleniem. Uczniowie dopiero inicjują działania sprzyjające budowaniu zrębów trwałego systemu wartości. Na każdym etapie wychowania pojawia się system wartości odpowiadający potrzebom i możliwościom dziecka i społeczeństwa. To system wartości „wyznacza kierunki dążeń życiowych jednostek i grup społecznych, w tym także kierunki podejmowanych i realizowanych dróg edukacyjnych” (Szymański 2000, s. 21).

Aby orientować się w świecie wartości, potrzebne są kompetencje aksjologiczne. Składa się na nie wiedza z zakresu aksjologii, umiejętności rozpoznawania, hierarchizowania, wyboru, rozumienia wartości i odróżniania ich od antywartości oraz postawy akceptowania i respektowania różnych dóbr i idei (Kobyłecka 2009, s. 145–146). Rozpoznawanie wartości to ich zauważenie, zidentyfikowanie, wyróżnienie spośród innych fenomenów. Proces ten wymaga pewnego zasobu wiedzy oraz wrażliwości, angażuje intelekt, emocje i wyobraźnię. Rozumienie wartości to uchwycenie ich znaczenia, sensu i punktu odniesienia. Akceptowanie wartości jest ich aprobowaniem, wyrażaniem na nie zgody. Respektowanie wartości to ich realizowanie, życie zgodnie z nimi i według nich (Kobyłecka 2009, s. 147–151).

Można wskazać szereg czynników determinujących rozpoznawanie, rozumienie, akceptowanie i respektowanie wartości: wewnętrzne (rozwój intelektualny, wiedza, predyspozycje, talenty, intuicja, wyobraźnia, wrażliwość, nabyte doświadczenia, umiejętności jednostki, stan świadomości itp.) oraz zewnętrzne (wpływ środowisk wychowawczych, czas historyczny, sytuacja społeczno-kulturowa). Szkoła i pracujący w niej nauczyciele w szczególny sposób mogą wspomagać młodych ludzi w zdobywaniu wiedzy o bogatym świecie wartości oraz o antywartościach.

Uczeń kompetentny aksjologicznie posiada wrażliwość aksjologiczną (moralną i estetyczną), ceni wartości ogólnoludzkie (jak np. pokój, altruizm, tolerancja, człowieczeństwo), podejmuje próby pomnażania dobra i piękna (służba w wolontariacie, tworzenie prac o walorach artystycznych). Wrażliwość aksjologiczna to „zdolność człowieka do ewaluacji (wartościowania) wrażeń pochodzących ze świata zewnętrznego lub/i świata wewnętrznego organizmu w aspekcie zinternalizowanego systemu wartości i ich hierarchii jako podstawy zachowań podmiotu w przestrzeni aksjologicznej antroposfery” (Ostrowska 1998, s. 58). Można ją rozwijać przez całe życie, szczególnie sprzyjający jest okres adolescencji.

Aby wychowanek dostrzegł różnorodność i ambiwalencję świata wartości, konieczne jest organizowanie w procesie dydaktycznym sytuacji aksjologicznych. Sytuacja aksjologiczna to konstrukt teoretyczny odwzorowujący rzeczywiste funkcjonowanie wartości w świecie (Gołaszewska 1986, s. 26). Punktem wyjścia każdej sytuacji aksjologicznej jest człowiek, który stawia sobie określone cele, zgodne z jego aspiracjami i możliwościami. Z kolei rezultatem jest dotarcie do wartości, które mają pozytywnie zmieniać rzeczywistość, wносить sens i ład w życie. Dostrzeżenie ambiwalencji w świecie, intencje, realizowane ideały, czynniki emocjonalne, wolicjonalne i intelektualne stanowią istotne elementy sytuacji aksjologicznej, która rozwija się w kierunku wartości najwyższych (Gołaszewska 1986, s. 26–35). Poprzez stwarzanie w procesie edukacji sytuacji aksjologicznych nauczyciel może pomóc podopiecznemu:

- nauczyć się dostrzegania rozmaitych wartości,
- przeżywać wartości i je rozumieć, uchwycić ich sens i punkt odniesienia,
- wybierać i hierarchizować wartości,
- podejmować decyzje o zaakceptowaniu i respektowaniu wartości,
- odróżniać wartości od antywartości,
- kształtować własny system wartości,
- rozwijać wrażliwość estetyczną i wyobraźnię moralną,
- pomnażać i tworzyć wartości (również poprzez własne akty twórcze),
- kształtować zainteresowanie sztuką,
- formować poczucie odpowiedzialności za własne postawy i czyny,
- tworzyć sytuacje motywacyjne do dalszego kształcenia i samokształcenia (Kobyłecka 2005, s. 147).

Uczeń postawiony w sytuacji aksjologicznej ma możliwość konfrontowania swoich dotychczasowych poglądów i postaw, dyskusji na temat wybieranych i akceptowanych wartości. W ten sposób nie tylko zbliża się do wartości, ale także lepiej poznaje samego siebie oraz innych ludzi – partnerów negocjacji (kolegów, edukatorów, przedstawicieli różnych grup społecznych).

Niektórzy nauczyciele podejmują inicjatywy, aby w szerokim zakresie wspierać rozwój kompetencji aksjologicznych swoich uczniów. Na przykład wychowankowie jednego z zielonogórskich gimnazjów od kilku lat śpiewają patriotyczne piosenki w autobusach komunikacji miejskiej z okazji wybuchu Powstania Warszawskiego

(pomysł nauczycieli historii), prowadzą debaty dotyczące tolerancji (organizowane przez nauczycieli WOS), kilka razy w roku prezentują swoje prace plastyczne w holu szkoły, przygotowują krótkie inscenizacje o walorach wychowawczych, uczestniczą w zajęciach pozalekcyjnych na temat czasów minionych i współczesnych regionu oraz kraju itd. (badania własne z 2016 r.).

Wyróżnia się wiele różnorodnych metod kształcenia aksjologicznego wychowanków (jak np. tworzenie filmów, przygotowywanie portfolio o sztuce, metody problemowe i waloryzacyjne, dramowe, gry dydaktyczne, dialog, metoda projektów, redagowanie gazetki klasowej), które powinni znać i stosować szkolni opiekunowie w swoich codziennych działaniach. Pracę z uczniami warto wzbogacić o konkursy pisanie wierszy, bajek, opowiadań, recytatorskie, plastyczne, chóralną recytację, zabawę w teatr, przygotowanie koncertów okolicznościowych, wieczorów poezji. Ponadto na lekcjach można często stwarzać sytuacje, w których uczniowie będą musieli oceniać postępowanie innych, opowiadać się za tym, co dobre i piękne. Inspiracji wychowawcy mogą szukać w literaturze specjalistycznej, poradnikach metodycznych. Dobrze jest zwrócić uwagę na międzynarodowy projekt nauczania wartości *Living Values: An Educational*, przetłumaczony na ponad 60 języków (Tillman 2004), znajduje się w nim bowiem wiele cennych podpowiedzi i wskazówek.

PODSUMOWANIE

Wspieranie w rozwoju osobowym, wydobywanie tego, co jest dobre, piękne, prawdziwie ludzkie, odkrywanie najlepszych cech oraz talentów każdego ucznia – oto najważniejsze zadania współczesnej szkoły. Wychowawcy obdarzają własnym dojrzałym człowieczeństwem swoich podopiecznych, a ci z kolei obdarowują swoich opiekunów całą nowością i świeżością człowieczeństwa, które ze sobą przynoszą z różnych środowisk do klas (Nowak 2008, s. 203). Nauczyciel spotyka ucznia i razem tworzą jakąś wartość, budują więź. Podopieczni oczekują od swoich wychowawców, aby byli sprawiedliwymi, wyrozumiałymi, zaangażowanymi we wspólne działania partnerami procesu edukacji.

Współpraca, współdziałanie, tworzenie takich warunków wychowankom, aby mogli oni planować zajęcia, eksperymentować, poszukiwać i rozwiązywać problemy, podejmować samodzielne decyzje, uczyć się trafnego wyboru wartości i odróżniania ich od antywartości – to wszystko sprzyja ewolucji etycznej człowieka, ucznia. Udzielanie życzliwego wsparcia, edukacja do wartości i w wartościach dają możliwość rozwoju umysłowego, fizycznego, społecznego, emocjonalnego, estetycznego i duchowego.

BIBLIOGRAFIA

- Bocheński J.M. (1993), *Logika i filozofia. Wybór pism*. Warszawa: PWN.
- Borowski H. (1992), *Wartość jako przeżycie. Wprowadzenie do aksjologii*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Chałas K. (2003), *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, t. 1: *Godność, wolność, odpowiedzialność, tolerancja*. Lublin–Kielce: Wydawnictwo „Jedność”.
- Czerniawska M. (1995), *Inteligencja a system wartości. Studium psychologiczne*. Białystok: Trans Humana.
- Denek K. (2005), *Ku dobrej edukacji*. Toruń–Leszno: Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”.
- Furmanek W. (1995), *Człowiek – człowieczeństwo – wychowanie*. Rzeszów: Wydawnictwo Oświatowe Fosze.
- Gnitecki J., Pasterniak W. (1993), *Wychowanie jako poszukiwanie wartości*. Gorzów Wielkopolski: Wojewódzki Ośrodek Metodyczny.
- Gołaszewska M. (1986), *O naturze wartości estetycznych*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Jazukiewicz I. (1999), *Autorytet nauczyciela*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Jedynak S. (red.) (1994), *Mały słownik etyczny*. Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Branta.
- Kobyłecka E. (2005), *Nauczyciel wobec współczesnych zadań edukacyjnych*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Kobyłecka E. (2009), *Nauczyciele i uczniowie gimnazjum wobec wyboru wartości. Między pewnością a zwątpieniem*. Zielona Góra: Oficyna Uniwersytetu Zielonogórskiego.
- Mariański J. (2012), *Świadomość moralna Polaków w procesie przemian – główne tendencje*. W: A. Jawłowska, W. Pawlik, B. Fatyga (red.), *Style życia, wartości, obyczaje. Stare tematy, nowe spojrzenia*. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Mariański J., Smyczek L. (red.) (2008), *Wartości, postawy, więzi moralne w zmieniającym się społeczeństwie*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Niemczuk A. (2012), *Diagnoza i terapia aksjologii*. W: B. Truchlińska (red.), *Aksjologia współczesności. Problemy i kontrowersje*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Nowak M. (2008), *Teorie i koncepcje wychowania*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Obuchowski K. (2000), *Galaktyka potrzeb. Psychologia dążeń ludzkich*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Okoń W. (2009), *Wszystko o wychowaniu*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Olbrycht K. (2002), *Prawda, dobro i piękno w wychowaniu człowieka jako osoby*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Ostrowska K. (1998), *W poszukiwaniu wartości. Ćwiczenia z uczniami*. Gdańsk: GWP.
- Ostrowska U. (1998), *Doświadczenie wrażliwości edukacyjnej w szkole wyższej*. Bydgoszcz: Wydawnictwo WSP.
- Siemianowski A. (1995), *Szkice z etyki wartości*. Gniezno: Wydawnictwo „Gaudentium”.
- Szymański M.J. (2000), *Młodzież wobec wartości. Próba diagnozy*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Tillman D. (2004), *Wychowanie w duchu wartości. Poszerzanie świata 8–14 lat. Program edukacyjny*. Warszawa: WSiP.
- Wojnar I. (2016), *Humanistyczne przesłanki niepokoju*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.

SUMMARY

In the era of relativity standards of human coexistence, multiplying pathologies and decreasing spiritual needs there can be noticed a growing interest in the things that are important, precious and permanent. Contemporary school can teach its pupils the understanding and conscious choosing of values. Educational institutions crave for teachers with a highly developed axiological competence. The focus of the present paper is on the proposals and examples of good practices inherent in value-oriented education.

Keywords: axiology; axiological competence; identifying; understanding; accepting and respecting of values

